

Ольга Пугач

НЕСПОДІВАНИЙ БУНІН

В роботі над темою взято до уваги:

Спогади:

Віри Муромцевої

Галини Кузнєцової

Ніни Берберової

Євгена Маланюка

Марка Алданова (Марка

Ландау)

Костянтина Паустовського

та ін...

Праці:

Володимира Базилевського

Володимира Панченка

Станіслава Бондаренка

Олександра Бабарека

Валентина Лаврова

Архив редакції «Современные записки», Париж, 1920-1940

та ін...

Переклади віршів Івана
Буніна на українську:

Миколи Зерова
Василя Стуса
Олександра Грязнова
Василя Клічака

Редактор
Ірина Міткалик

Фото
Олександр Шевченко

Подяка за підтримку:
Євгену Букету і редакції
газети «Культура і життя»
Антону Пугачу
Юрію Кирпичову

Автор

Передмова

Іван Бунін і його українські шляхи-дороги

І ось мої мрії здійснилися: я — у справжній Малоросії, на Дніпрі, та ще стою на палубі «Чайки», яка вирушає в довге плавання... «козацьким ходом».

Це — Іван Бунін, йому 19 років.

Чи багато хто з нас знає, що рідною мовою Чехова в дитинстві була українська, а світло московської освіченості запалювали викладачі з Києва? І якщо зв'язок Гоголя з Україною безсумнівний, то чи багато хто розуміє, що і Бунін заслуговує на пам'ятник на Подолі, з пристані якого відчаливав в юності в рейс на «Чайці» віщим Славутичем, крізь пороги, що грізно ревли у ті часи? Пропонована книжка стосується даного важливого аспекту, і недарма вона називається «Несподіваний Бунін».

Штрихи до біографії останнього класика російської літератури наочно демонструють роль

України у становленні письменника, що дозволяє краще зрозуміти його самого. Тема має значення для нашої країни та заслуговує на широке висвітлення.

Справді, пов'язаність Буніна з Україною, її вплив на теми і колорит його творів, її роль у житті письменника — все це далеко не загальновідомо, в тому числі і для палких шанувальників творчості першого лауреата Нобелівської премії з літератури серед російських авторів. Але чому? Можливо, тому, що цей зв'язок не є вартим уваги? Живописний, але незначний штрих у біографії? Ні, скоріше, навпаки: тому він і замовчувався, що був дуже важливим. Книжка показує велике значення цього родового зв'язку й тому фактично присвячена двом головним героям: Буніну та Україні

Великий російський письменник Іван Бунін (1870–1953) народився у Воронежі, виріс в Орлі, Сльці, тобто в краях, дуже близьких до Слобідської України, що тоді займала чималі території, на яких розміщувалися землі сотенних містечок Острогозького слобідського козачого полку. В XVI–XVII століттях тут виникали згадані вище міста, й на ці землі почалося масове переселення з Правобережної та Лівобережної України. Фахівці вважають, що історія Слобідської України простягається ще від доби Київської Русі й Великого князівства Литовського.

Ці процеси вплинули як на етнічний склад населення, так і на розмовну мову — в ній рясніли українізми, говірка також відрізнялась від середньоросійської. Тому і в XXI сторіччі в Єлецькому університеті ім. І.О. Буніна досліджується тема «Південноросійський вокалізм в єлецьких говірках».

Такою мовою в дитинстві говорив і Бунін, адже саме в Єльці він вчився в гімназії. Ба більше, його предки самі вийшли з України! Він досліджував свій родовід і дійшов висновку, що витоки його — від Семена Бунікевського, який у XV сторіччі перебрався з Волині, що входила до складу Великого князівства Литовського, на Полтавщину, де й отримав нове прізвище — Бунін.

От і першим справді великим містом, яке побачив Іван ще юнаком, став величний Харків, пізніше в канву його життя вплітаються інші українські міста (Полтава, Канів, Одеса), а в підсумку більше чотирнадцяти років свідомого, самотійного життя були пов'язані з Малоросією, як тоді називали неньку в імперії. Що, зрозуміло, не могло не відбитися в його творчості. Бо він не був тут чужим, він любив цю землю, її народ, знав мову, перекладав з української, в дев'ятнадцять років відвідав Канів лише заради того, щоб відвідати могилу Кобзаря, — Тараса Шевченка він вважав абсолютно геніальним поетом. Відчував він

і глибинні корені цієї землі, чому й захоплювався «Словом о полку Ігоревім», цитував його напам'ять, об'їздив багато місць, пов'язаних з геніальною поемою. Саме на Слобожанщині відбувалися події «Слова»!

Щодо безпосередньо Росії, то в імперських столицях, Петербурзі і Москві, Бунін уперше побував вже у віці 25 років, тобто, будучи повністю сформованою людиною. Та й у майбутньому не жив у них, а лише навідувався у справах, найчастіше — у видавничих.

Отже, російськість письменника, звісно, не викликає жодного сумніву, але її своєрідність, її українські корені й колорит не варто ні заперечувати, ні замовчувати. Чому і присвячена дана книжка, що приурочена до 150-річчя від дня народження великого письменника. Сподіваємося, вона допоможе українцям і особливо киянам по-новому подивитися на нього — і подумати про пам'ятник Буніну на Подолі. Це було б виправдано і гідно.

Автор

*З подякою Максиміліану
Каммереру, чия цікавість до обраної
теми надихала.*

Ніч в Єфремові

1887 рік. Вані Буніну, майбутньому лауреату Нобелівської премії, йшов 18-й, коли петербурзький журнал «Родіна» надрукував його вірш «На смерть Надсона». Перша публікація! Він був безмежно щасливим: «Ранок, коли я йшов з цим номером з пошти в Озерках, рвав по лісах конвалії у вранішній росі і щохвилино перечитував свій твір, ніколи не забуду». Молодості притаманні сумніви та тривоги, потреба поради, підтримки. У молодого автора народжується зухвала ідея — поїхати до графа Льва Толстого, побачити, поговорити, спитати... Він обожнював цього письменника! Ясна Поляна недалеко, верхи можна доїхати за день. На вечір дістався лише Єфремова, позаду — більше половини шляху. Кінь «киргиз» потребував відпочинку та й вершник стомився, але не спав, вештався нічним містом, увесь час змінюючи рішення: їхати — не їхати? Так, у сумнівах, і вмостився на першій-ліпшій лавочці у міському саду, заснув. Зранку, прокинувшись, сам злякався своєї сміливості — чи готовий він до зустрічі з Толстим? Завагався, повернув додому.

В пам'ять про цю подію нині в міському саду Єфремова встановлено пам'ятник — лавку,

прикрашену символом юності, на якій відпочиває вже немолодий Іван Бунін.

Іван Олексійович Бунін (1870–1953), видатний російський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури (1933), часто званий останнім російським письменником-класиком, походив зі збіднілих дворян. В Російській імперії вони належали до давнього роду та мали герб. Свій родовід він досліджував самостійно, за архівами, й описав це в «Історії роду». Він вважав, що той походить від Семена Бунікевського, який ще у XV ст. переселився з Волині на Полтавщину й отримав нове прізвище — Бунін.

Серед них багато відомих імен. Це, зокрема, такі представники російської культури і науки, як поети Анна Буніна і Василь Жуковський, батьком якого був Афанасій Бунін, а також географ П.П. Семенов-Тянь-Шанський.

Народився Іван у Воронежі, куди його батьки переїхали для навчання старших синів. А всього родина мала троє синів і доньку. Ваня — наймолодший.

Його батько, Олексій Бунін — поміщик Орловської та Тульської губерній Росії, воював у Севастополі під час Кримської війни, де й познайомився зі Львом Толстим — і неабияк пишався цим. Був він людиною мало практичною, та в сім'ї його любили за веселість, щедрість й

обдарованість. У цьому домі діти виростили в любові та ласці. Але вино і картярство зрештою привели родину до розпаду.

Мати, Людмила Олександрівна Буніна (Чубарова), мала натуру чуйну і до Вані з-поміж своїх дітей ставилася особливо, бо «ні в кого немає такої тонкої душі, як у нього». За сімейними спогадами маленький Ваня швидко дорослішав і у віці менше двох років вже самостійно ходив у сусідній магазин за цукерками. Йому пророкували, що він буде великою людиною, не менше, ніж генералом!

Дитячі роки Іван провів на Орловщині у родовому маєтку Буніних на хуторі Бутирки. Та у 1881 р. родина цей маєток вимушено продала і переселилася на хутір Озерки, спадковий маєток матері. Тут він прожив 10 років, тут написав свій перший вірш. У романі «Життя Арсеньєва», за який письменник, як вважається, удостоєний Нобелівської премії, і в інших його творах хутір Озерки називається Батурин — як те славетне козацьке місто на Чернігівщині, де розташовувалася резиденція гетьманів Лівобережної України і, зокрема, палац Кирила Разумовського, останнього українського гетьмана. Маєток в Озерках, в якому минули молоді літа письменника і який став для нього останнім родинним домом, опоетизований ним у кращих його повістях та оповіданнях.

Йому пощастило з домашнім вчителем — студентом Московського університету, талановитим у музиці, живописі, літературі. Першими книжками хлопчика стали «Одіссея» Гомера та «Англійські поети». У 10 років Івана віддали в Єлецьку чоловічу гімназію, та закінчити її не довелося — родині не було чим платити за навчання. Його відрахували зі старших класів, тож у 1886 р. він повернувся додому. Подальшу підготовку до атестата зрілості він пройшов удома зі старшим братом Юлієм (1857–1921), який у цей час теж опинився в Озерках.

Юлій вчив математику у Московському університеті, але за причетність до революційного руху його у 1881 р. вислали з Москви. Навчання продовжив в Харківському університеті, який він закінчив у 1882 р. Жив і працював у Петербурзі, Харкові, але оскільки не полишив своїх політичних інтересів, був зрештою заарештований та висланий на три роки в Озерки під нагляд поліції. Юлій виявився гарним вчителем для молодшого брата, а в подальшому багато в чому замінив йому батька.

З 1893 р., коли маєток матері в Озерках також прийшлося продати через борги батька, сім'я ніколи вже не жила разом. Мати взяв до себе один з синів, а батька доглядала донька. Іван також знаходив притулок у рідні, але найчастіше — у брата Юлія.